

Nela Lazić¹

*Univerzitet u Banjoj Luci
Fakultet političkih nauka
Studijska grupa - Sociologija*

Pregledni naučni rad

*UDK 331.526(497.6Prijeđor)
DOI 10.7251/SOCSR1917063L
Prihvaćeno: 28.11.2019.*

Uticaj nezaposlenosti na razvoj lokalnih zajednica - Primer grada Prijedora -

Abstrakt

Ovaj rad istražuje nezaposlenost i njen uticaju na razvoj lokalnih zajednica. Depopulacija, slab ekonomski rast, loše socijalne politike uslovile su porast nezaposlenosti u manjim lokalnim zajednicama. Rezultat porasta nezaposlenosti je siromaštvo, apatija, društvena stagnacija i razvoj devijantnih pojava. Anketna stopa nezaposlenosti u Republici Srpskoj u 2018. godini iznosila je 17.2%, dok je administrativna stopa nezaposlenosti bila 29,9%. Sa ovim problemom se susreću sve lokalne zajednice u Republici Srpskoj, pa je takav slučaj i sa gradom Prijedorom. Nizak nivo privrednog rasta, mala stopa stranih investicija, migracije radne snage, pasivnost radne snage, neusklađenost obrazovanja sa potrebama tržišta rada najizraženiji su izazovi ove lokalne zajednice. Cilj ovog rada jeste analiza nezaposlenosti u lokalnoj zajednici i praćenje njenog uticaja na ekonomski razvoj u Prijedoru. Kroz analizu aktivne politike zapošljavanja i rada Zavoda za zapošljavanje, pokušaćemo problem nezaposlenosti prikazati kroz nešto realnije pokazatelje i okvire.

Ključne riječi: *nezaposlenost, lokalna zajednica, tržište rada, obrazovanje, aktivne politike zapošljavanja, grad Prijedor.*

Uvod

Nezaposlenost u lokalnim zajednicama predstavlja jedan od najvećih ekonomskih i društvenih problema i izazova. Ekonomski razvoj, demografska slika, obrazovanje, kultura i mnoge druge društvene sfere zavise od stepena zaposlenosti u jednoj zajednici. Nezaposlenost je jedan od najtežih eko-

¹ Drugi ciklus studija, e-mail: nela.lazic@gmail.com

nomskih problema jer znači izostanak proizvodnje i prihoda, izaziva fiskalne probleme, pridonosi razgradnji ljudskog kapitala, povećava nejednakost u društvu, izaziva čitav niz devijantnih pojava u društvu. Sa ovim problemom se suočavaju mnoge razvijene zemlje, zemlje u razvoju i zemlje u tranziciji.² Početkom devedesetih godina prošlog vijeka u zemljama Srednje i Istočne Europe, te Balkana, došlo je do raspada socijalističkog društvenog uređenja i njegove tranzicije na kapitalistički sistem. Uz pozitivne promjene taj je prelaz donio i negativne posljedice u društvu.³ Zasigurno najteža socijalna posljedica tranzicijske krize je masovna nezaposlenost. Ona se u vidu stagnacijske i nove strukturalne nezaposlenosti pojavila gotovo bez izuzetka u svim tranzicijskim zemljama. Kada poredimo predtranzicijsko razdoblje s tranzicijskim, do povećanja nezaposlenosti došlo je zato što su se bitno izmijenili neki elementi društveno-ekonomskog sistema koji su u socijalizmu bili drugačije uređeni. Tako da su u socijalizmu preduzeća imala ulogu osiguranja od nezaposlenosti, pa su zapošljavala radnike i kad nisu imala dovoljno posla za sve zaposlene⁴.

U Bosni i Hercegovini lokalne zajednice su se, nakon ratnih dešavanja 90-ih godina prošlog vijeka, suočile sa ekonomskim slomom, lošom privatizacijom, gašenjem ekonomskih giganta. Masovna nezaposlenost, siromaštvo i opšta dezorjentisanost se doprinijele stvaranju ekonomskog vakuma unutar kojeg je privredni rast bio slab ili stagnirajući.⁵

Grad Prijedor, kao i mnoge druge lokalne zajednice u Republici Srpskoj, suočio se sa lošom privatizacijom, gašenjem ekonomskih giganta RŽR "Lju-

² Valerie Symes, *Unemployment in Europe: Problems and Policies*, New York: Routledge, 1995. Wayne Vroman; Vera Brusentsev, *Unemployment Compensation Throughout the World: A Comparative Analysis*, Kalamazoo, MI: W.E. Upjohn Institute for Employment Research, 2005. (Questia.com). Torild Hammer, *Youth Unemployment and Social Exclusion in Europe: A Comparative Study*, Bristol, England: Policy Press, 2003.

³ Lajos Bokros, *Accidental Occidental: Economics and Culture of Transition in Mitteleuropa, the Baltic, and the Balkan Area*, New York: Central European University Press, 2013. (Questia.com). Elena A. Iankova, *Eastern European Capitalism in the Making*, New York: Cambridge University Press, 2002. (Questia.com). János Mátyás Kovács, Violetta Zentai, *Capitalism from Outside? Economic Cultures in Eastern Europe after 1989*, Budapest: Central European University Press, 2012. (Questia.com). Sabrina P. Ramet, Davorka Matić, *Democratic Transition in Croatia: Value Transformation, Education & Media*, College Station, TX: Texas A&M University Press, 2007. (Questia.com).

⁴ Državna su preduzeća mogla zapošljavati višak radne snage, zato što im je fleksibilno budžetsko ograničenje omogućavalo da zanemaruju troškove, uz prednost da će biti u mogućnosti ispuniti plan, čak i ako nastanu teškoće u proizvodnom procesu. Takvi uslovi u preduzećima su stvorili predimenzionirane administrativne službe, a vrijednost inovacija bila je neznatna zbog nedostatka konkurencije, nejasnih vlasničkih prava i fleksibilnih budžetskih ograničenja.

⁵ Erol Mujanović, *Nezaposlenost mladih u Bosni i Hercegovini, trenutna situacija, izazovi i preporuke*. Sarajevo: Friedrich Elbert Fondacija, 2013.

bija", tekstilna konfekcija "Borac", fabrika papira i celuloze "Celpak", te drugim ekonomskim i društvenim faktorima. Posljedice tog perioda su itekako vidljive i danas, nezaposlenost, socijalna apatija, devijantne pojave i siromaštvo, jaz između bogatih i siromašnih i slično. Liberalizacija i privatizacija su vršene nedovoljno sistemski, bez jasne strategije i detaljnih priprema. Nije postignut odgovarajući napredak u razvoju institucija neophodnih za djelovanje efikasne tržišne privrede. Takvo stanje stvorilo je uslove za korupciju u strukturi funkcionisanja preduzeća, probleme u finansijskim, političkim i socijalnim institucijama, te loš pravni poredak koji je omogućio neefikasno sprovođenje propisa i akumulaciju kapitala van sistema države.⁶

U već pomenutim uslovima teško je definisati i realizovati reforme koje bi omogućile pravilan razvoj i ekonomski rast unutar lokalnih zajednica i samog entiteta Republike Srpske. Predhodnih par godina vlada Republike Srpske i eksperti različitih međunarodnih organizacija nastoje da kreiraju politike i mjere koje bi mogle privući investitore, smanjiti nezaposlenost, uskladiti upisne politikeu školama sa potrebama privrede. U okviru lokalnih partnerstava formirana su savjetodavna tijela koja utiču na upisnu politiku, razvijanje Akcionih planova, razvojnih strategija, mjera privlačenja investitora i drugih sfera društvenog života.

U ovom radu analiziramo neke od tih strategija i planova i ukazati na njihove mogućnosti i ograničenja, imajući u vidu primjer grada Prijedora u Republici Srpskoj (BiH). Prije toga ćemo dati kratak prgled literature koja se bavi ovim problemom. Posebno analiziramo dva ključna faktora koja utiču na privredni i ekonomski razvoj Prijedora: nezaposlenost i kvalitet srednjoškolskog obrazovanja. Glavni instrument za poređenje najvažnijih parametara ekonomskog razvoja, jeste SWOT analiza.

1. Nezaposlenost i socijalna isključenost

Istraživanja odnosa nezaposlenosti i ekonomskog razvoja zauzimaju posebno važno mjesto u ekonomskim i sociološkim raspravama krajem XX i početkom XXI vijeka. U većini rasprava dominirala su dvije teme, prva se odnosi na marginalizaciju ljudi koja nastaje kao posljedica nezaposlenosti, dok je druga tema bila vezana za pronalaženje različitih strategija i politika socijalne aktivnosti usmjerenih ka reintegraciji nezaposlenih u prostore lokal-

⁶ Boris Divjak i Aleksandra Martinović (Уред.), *Privatizacija državnog kapitala u Bosni i Hercegovini*, Banja Luka: Transparency International BiH, 2009. Bošnjak, Mirko, "Restrukturiranje preduzeća u Republici Srpskoj, rezultati i perspektive", *Anali poslovne ekonomije*, br. 12, 2015. str. 56-70

nih zajednica.⁷ Rasprava o prvoj temi koncentrisana je oko pitanja socijalne isključenosti kao glavne poluge koja gura nezaposlene na društvenu marginu. Socijalna isključenost počinje sa uskraćivanjem resursa i otežavanjem ravnopravnog pristupa pojedinaca i grupa resursima jedne zajednice ili društva.

Često se vodi rasprava o sličnosti ili sinonimnosti siromaštva i socijalne isključenosti, ipak, kako naglašava Hartley Dean⁸, tu postoji izvjesna, bitna, razlika jer siromaštvo se vezuje za raspodjelu bilo kakvih sredstava, dok socijalna isključenost podrazumeva nemogućnost pristupa resursima, pa time ni njihovoj raspodeli, pravednoj ili nepravednoj. Na osnovu stavova Kronauer⁹, Hartley i Kieselbach¹⁰, možemo konstatovati da postoji nekoliko oblika socijalne isključenosti. Prvo, isključenost sa tržišta rada koja se ogleda u dugom boravku na birou rada ili nemogućnosti da se ravnopravno uđe u tržište rada i radna snaga učini produktivnom. Drugo, ekonomska isključenost koja se ogleda u nedostatku ekonomskih sredstava za kvalitetan život. Treće, institucionalna isključenost u smislu slabog ili nikakvog pristupa društvenim institucijama. Četvrto, socijalna isključenost, koja se odnosi na nizak standard i siromaštvo, društvenu marginalizaciju, slabu socijalnu mobilnost i stalnu borbu za održanje fizičke egzistencije. Peto, prostorna isključenost se odnosi na boravak u neuslovnim stambenim objektima, sirotinjskim, zapuštenim i rizičnim gradskim četvrtima. Šesto, kulturna isključenost, koja podrazumijeva ograničen i blokuran pristup pojedinaca i grupa kulturnim resursima, poput kvalitetnog obrazovanja, naučnih rezultata, pozorišta, koncerata klasične muzike, galerija i drugih rezultata umetnosti. Sedmo, psihološka isključenost, koja se ispoljava u više dimenzija: razne frustracije, depresija, anaksioznost, nesigurnost, gubitak povjerenja u ljude i okruženje, kao i strah od budućnosti i svakog narednog koraka i postupka.

Iz prethodnog izlaganja vidimo da je socijalna isključenost vrlo složen fenomen i da obuhvata sve dimenzije čovekovog života i rada. Čak ako se eliminiše neki od prethodnih oblika (recimo ekonomska isključenost ili isključenost sa tržišta rada), socijalna isključenost je i dalje prisutna i djeluje povrat-

⁷ Duncan Gallie (Ed.), *Resisting Marginalization: Unemployment Experience and Social Policy in the European Union*, Oxford: Oxford University Press, 2004.

⁸ Dean Hartley, "Poverty and social exclusion". In: Platt, Lucinda and Dean, Hartley, (eds.) *Social Advantage and Disadvantage*. Oxford, UK: Oxford University Press, 2016. pp. 3-24. ISBN 9780198737070

⁹ Martin Kronauer, "Social Exclusion" and "Underclass"—New concepts for the analysis of poverty', in H.-J. Andreß (ed.) *Empirical Poverty Research in Comparative Perspective*. Aldershot: Ashgate. 1998.

¹⁰ Thomas Kieselbach, "Psychology of Unemployment and Social Exclusion: Youth Unemployment and the Risk of Social Exclusion", in: Duncan Gallie, *Resisting Marginalization: Unemployment Experience and Social Policy in the European Union*, Oxford: Oxford University Press, 2004. pp. 54-80.

no, pa i razarajuće, na one oblike koji su savladani ili trenutno eliminisani. Proučavanje i praćenje socijalne isključenosti podrazumijevalo bi najmanje dvije dimenzije: prvo, lična percepcija pojedinca o ograničenim mogućnostima u pristupu resursima društva¹¹ i drugo, percepcija posmatrača sa strane o mogućnostima, stanju i perspektivama pristupa pojedinca ukupnim resursima nekog društva ili zajednice. U oba slučaja nezaposlenost je prvi i osnovni indikator socijalne isključenosti, koji dalje upućuje na postojanje značajnog uzroka konflikta između nezaposlenih građana i lokalne zajednice (problemi u porodici, lično nezadovoljstvo stanjem lokalne zajednice, kriminal i nasilje u siromašnim sredinama).¹²

Kada je riječ o drugoj temi koju smo pomenuli na početku (strategije za ublažavanje problema nezaposlenosti) uočavamo da se u literaturi obraća pažnja na tri glavne strategije: prvo, pomoć onima koji još nisu ušli u proces rada (primarna nezaposlenost); drugo, preventivne aktivnosti za one koji su zaposleni ali im prijeti opasnost da postanu višak i predmet otpuštanja sa posla (kontrolne mjere i stimulacije za preduzeća); treće, mjere koje će pomoći onima koji su izgubili posao (pomoć u sticanju novih vještina i finansijska pomoć u periodu dok traže novi posao).¹³

2. Ekonomski razvoj i nezaposlenost

Poznato je da se makroekonomska stabilnost i ekonomska razvijenost nekog društva mjeri sa tri ključne varijable: visok rast realne proizvodnje, niska inflacija i niska nezaposlenost. Ovo je, ujedno, vododelnica koja odvaja razvijene od nerazvijenih zemalja, slabe od jakih ekonomija, ili kako se to dans u literaturi najčešće govori, održive od neodrživih država, zajednica i društava. "Zemlje sa jakim makroekonomskim učinkom karakterišu visoke

¹¹ Petra Böhnke, *Nothing left to lose? Poverty and social exclusion in comparison. Empirical evidence on Germany*, WZB Discussion Paper, No. FS III 01-402, Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB), Berlin, 2001. (Google Scholar).

¹² Duncan Gallie (Ed.), *Resisting Marginalization: Unemployment Experience and Social Policy in the European Union*, Oxford: Oxford University Press, 2004. p.7.

¹³ "Preventing unemployment and underemployment from becoming structural", O E C D, Paris. *Report prepared for the G20 Labour and Employment Ministerial Meeting Melbourne*, Australia, 10-11 September 2014; Petrus A Brynard, "The Implementation of Unemployment Policies in South Africa", *School of Public Administration and Management University of Pretoria*. Vol. 4 No. 2. September 2011. (Academia.edu). Isabel Sawhill and Quentin Karpilow, *Strategies for Assisting Low-Income Families*. Center on Children&Families at Brookligns. June 28, 2013. (Google Scholar). Tero Järvinen & Markku Vanttaja, "Young People, Education and Work: Trends and Changes in Finland in the 1990s", *Journal of Youth Studies*, Vol. 4, No. 2. Pp.195-207. (Google Scholar).

stope rasta realne proizvodnje, niska inflacija i niska nezaposlenost”¹⁴, dok zemlje sa nestabilnim makroekonomskim pokazateljima imaju sva tri elementa u negativnom predznaku. U mnogim zemljama nezaposlenost je povezana sa slabim obrazovanjem, niskom pismenošću i slabim vještinama neophodnim za nove tehnologije, lošom infrastrukturom, lošom poslovnom klimom i niskom preduzetničkom inicijativom. Ovakvi uslovi ometaju ekonomski razvoj, kao što pokazuje primer zemalja SAARC (Bangladeš, Butan, Indioja, Maldivi, Nepal, Pakistan i Šri Lanka).¹⁵

3. Gradovi, lokalne zajednice i ekonomski razvoj

Lokalne zajednice i gradovi su odraz i ogledalo ekonomskog razvoja svuda u svijetu, jer se na njihovom prostoru odvija neposredan život, komunikacije, interakcije i susretanja među ljudima. Lokalne (posebno gradske) zajednice su važne jer tu ljudi žive, rade, ostvaruju svoje potrebe i interese, kupuju, odgajaju decu, učestvuju u različitim organizacijama (formalnim i neformalnim), na njihovom prostoru su kompanije, škole, lokalne institucije, bolnice, sredstva komunikacije, sportski i rekreativni centri. Njavažniji deo života svakog čovjeka odvija se na lokalnom prostoru i u lokalnim zajednicama. Međutim, lokalne zajednice stalno trpe uticaj spoljnih faktora, one nisu potpuno autonomne i zavisne su od raznih centara moći koji su, najčešće, izvan lokalnih zajednica. “Interakcija spoljnih sila i osnovnih potreba koje se obezbeđuju na lokalnom nivou, predstavlja centralnu napetost koja zajednicu čini mjestom u kome se oblikuju interesi i moći i u kojima se javljaju važni socijalni, ekonomski i politički konflikti”.¹⁶ Tamo gdje je ovaj konflikt izraženiji, teže je ostvarivati sve prethodno pomenute funkcije i zahteva lokalne zajednice, odnosno stvoriti održivu lokalnu zajednicu.

Gradovi u nerazvijenim i srednje razvijenim zemljama izloženi su djelovanju “tri snažna trenda: urbanizacija, globalizacija i decentralizacija”.¹⁷ Urbanizacija je posledica tendencije da svjetsko stanovništvo sve više teži da

¹⁴ Wayne Vroman; Vera Brusentsev, *Unemployment Compensation throughout the World: A Comparative Analysis*, Kalamazoo, MI: W.E. Upjohn Institute for Employment Research, 2005. p.9. (Questia.com)

¹⁵ Ghamz-e-Ali Siyal, Adeel Ahmed, Khalid Zaman, Arshad Aziz, “The long run effects between unemployment and economic growth in selected SAARC countries”, *The Economic Research Guardian* – Vol. 3(2)2013. (Google Scholar).

¹⁶ James Defilippis, Robert Fisher, Eric Shragge, *Contesting Community: The Limits and Potential of Local Organizing*, Piscataway, NJ.: Rutgers University Press, 2010. p. 16.

¹⁷ Mila Freire, Mario Polèse, *Connecting Cities with Macroeconomic Concerns: The Missing Link: Do Local Public Services Matter?: a Case Study of Five Cities*, Washington, DC: World Bank, 2003.

živi u gradovima i da se pretpostavlja da će do kraja XXI vijeka živjeti 80% svjetske populacije u gradovima.¹⁸ Globalizacija donosi gradovima izazove uključivanja u šira tržišta (veći protok finansija, roba, usluga i ideja) i pristup novim tehnologijama, dok decentralizacija treba da odgovori na pritisak različitih urbanih, političkih, socijalnih, rasnih i kulturnih grupa u pojedinim delova grada na njegovu ukupnu organizaciju i sisteme upravljanja gradom. Ovdje treba dodati još jednu svjetsku, globalnu tendenciju kojoj su izloženi svi gradovi u svijetu, o kojoj govori Kastels, a to je stvaranje "mreže gradova" i nastajanje "gradova čvorišta" u tim mrežama. Pored toga, danas se dešava i susret "prostora blizine" (urbani prostor) i "prostora protoka" (virtuelni, komunikacioni prostor).¹⁹ Kako napominje Kastels, "gradovi čvorišta" postaju središta i centri moći za određenu oblast (finansije, saobraćaj, informacije, tehnologije) i za njih se vežu drugi manji gradovi i lokalne zajednice. U svijetu se sada odvija takmičenje među gradovima u dva pravca: prvo, koji grad će biti čvorište za koju oblast (pitanje velikih gradova) i drugo, kako biti bliže "gradu čvorištu" (pitanje manjih gradova i lokalnih zajednica).

Već odavno se u ekonomiji smatra da su gradovi "motori razvoja" i rasta neke države i nekog društva. Na taj način se gradovi dovode u direktnu vezu sa ekonomskim rastom nekog društva.²⁰ Gradovi koji povećavaju održiv urbani razvoj i povećavaju svestranu urbanu infrastrukturu, doprinose ekonomskom razvoju, kao što, s druge strane, urbanizacija doprinosi ekonomskom razvoju društva. Razvijeni gradovi doprinose povećanju GDP, povećanju životnog standarda, razvoju poslovne klime i privlačenju investicija. Za uspjeh gradova u pomenutim pitanjima, od presudne važnosti je da razvijaju uspješne, privlačne i održive lokalne politike i lokalne (gradske) javne servise.²¹ Drugi važan faktor za uspješan razvoj gradova i lokalnih zajednica jeste niska stopa nezaposlenosti u gradovima i lokalnim sredinama.

4. Grad Prijedor i pespektive razvoja

Prije nego pređemo na analizu zadatog problema, daćemo nekoliko osnovnih informacija o gradu i opštini Prijedor. Prema podacima Popisa stanovnika iz 2013 godine, ukupan broj stanovnika na području Grada Prijedor

¹⁸ Isto, str. 9.

¹⁹ Manuel Kastels, *Uspon umreženog društva*, Beograd: Službeni glasnik, 2018. str. 36-44 i 535-596.

²⁰ Michael. Cohen, "The Hypothesis of Urban Convergence" in M. Cohen et al., *Preparing for the Urban Future*. Woodrow Wilson Center Press, Washington, D.C., 1996. pp. 25-37.

²¹ Mila Freire, Mario Polèse, *Connecting Cities with Macroeconomic Concerns: The Missing Link: Do Local Public Services Matter? : a Case Study of Five Cities*, Washington, DC: World Bank, 2003.

iznosi 80.916. Od ukupnog broja stanovnika u urbanom dijelu živi 48% dok u ruralnim dijelovima Grada živi 52% stanovnika Prijedora. Naime, Prijedor je kreativna i napredna sredina orjenitsana ka ekonomskom i kulturnom razvoju. Nastojanje da se stvori jedna progresivna sredina se ogleda u institucionalnom djelovanju i realizaciji socijalnih politika. U tom smislu Grad Prjedor je formirao i razvio lokalna partnerstva, Savjet za obrazovanje i zapošljavanje, Privrednog savjeta, Savjeta za realizaciju Integralne strategije i druga tijela²².

4.1. Nezaposlenost u Prijedoru

Tranzicija u Bosni i Hercegovini je proces koji je ostavio mnoge ekonomske posljedice. Propast mnogih državnih preduzeća koji su bili nosioci ekonomije, dovela je do masovne nezaposlenosti. Većina nezaposlenih lica ne posjeduje kvalifikacije, znanja i vještine koje mogu biti uporebljene na tržištu rada.

Na evidenciji Zavoda za zapošljavanje Republike Srpske (Biro za zapošljavanje)²³ najveći broj lica je KV stručne spreme i najčešće su to usko profilisana zanimanja koja su po kvalitetu znanja prevaziđena, ono što posebno moramo da napomenemo je i veliki broj lica koja nemaju kvalifikacije NK²⁴. Filijala Prijedor obuhvata 6 Biroa, to su Prijedor, Novi Grad, Krupa na Uni, Kozarska Dubica, Oštra Luka, Kostajnica. U okviru ove filijale djeluje jedan Centar za savjetovanje, informisanje i obuku CISO) i jedan Klub za traženje posla (Job klub).²⁵

U ovom radu ćemo obuhvatiti podatke koje se tiču grada Prijedora i Biroa Prijedor. Biro Prijedor sprovodi mjere Aktivne politike zapošljavanja, Strategiju razvoja i druge razvojne dokumente Vlade RS. Prije nego što analiziramo starosnu i kvalifikacionu strukturu nezaposlenih lica, važne je napomenuti da evidencija nezaposlenih lica Zavoda za zapošljavanje se sastoji od broja lica koji se vode kao aktivni tražioci posla i broja lica koja se prijavljuju na eviden-

²² Grad Prijedor geografski je smješten u sjeverozapadnom dijelu Bosne i Hercegovine (u entitetu Republika Srpska), na obalama rijeka Sane i Gomjenice, te na brežuljcima kojima se planina Kozara spušta u Prijedorsko polje. Zahvaljujući povoljnom geostrateškom položaju i postojećoj saobraćajnoj infrastrukturi (drumskim saobraćajnicama i željezničkom mrežom) dobro je povezan sa bližim i širim okruženjem. Ukupna površina Grada Prijedora je 83.406,60 ha, od čega je 44.740,20 ha obradivih površina. Stanovništvo Prijedora živi u 71 naseljenom mjestu, organizovanih u 49 mjesnih zajednica.

²³ U nastavku teksta korist ćemo termin *Biro*, skraćeni, uobičajeni i kolokvijalni naziv za Zavod za zapošljavanje, koji se koristi svuda u BiH.

²⁴ Radnika koji imaju KV kvalifikaciju na evidenciji Zavoda za zapošljavanje RS je: 33960, SSS-30139 i NK radnika-19316 (Statistika JU Zavod za zapošljavanje RS, www.zzzrs.net)

²⁵ Ciso centar i Job klub su nastali kao dio saradnje Zavoda za zapošljavanje i UN agencija, obzirom na dobre rezultate u okviru informisanja i mobiliziranja radne snage postali su integralni dio Zavoda i dio Aktivne politike Zavoda.

ciju biroa radi ostvarivanja drugih prava, tzv.pasivna evidencija. Podatke koje ćemo u ovom radu analizirati se odnose na broj lica koji su aktivni tražioci posla. Uvidom u evidenciju Biroa Prijedora vidljiv je problem kvalifikacione i starosne strukture nezaposlenih.

Tabela 1. Broj nezaposlenih u oštini Prijedor za period 2016 i 2017 godine²⁶

Kvalifikaciona struktura	Broj na dan 31.12.2016.	Broj na dan 31.12.2017.
NK	294	348
PK-NSS	18	15
KV	985	1.119
SSS	816	1.138
VKV SPECIJALISTI	9	13
VŠS	35	27
VSS	405	443
U K U P N O:	2.562	3.103

Broj nezaposlenih lica na dan 31.12.2018.godine na evidenciji Biroa Prijedor bio je 5900 lica koji **aktivno** traže zaposlenje. Ako to poredimo sa pokazateljima iz Tabele 1. vidimo stalni porast nezaposlenih lica na evidenciji Biroa Prijedor.

Tabela 2. Kvalifikaciona strukutra nezaposlenih lica na dan 31.12.2018.²⁷

Kvalifikaciona struktura na dan 31.12.2018.		Ukupno	Polna struktura	
			Žene	Mušarci
1.	NK	1.065	470	595
2.	PK-NSS	46	18	28
3.	KV	2.081	807	1274
4.	SSS	2.017	1.172	845
5.	VKV SPECIJALISTI	20	3	17
6.	VŠS	75	53	22
7.	VŠS SPECIJAL.	0	0	0
8.	VSS 180 ECTS	211	162	49
9.	VSS 240 ECTS	349	222	127
10.	MASTERI 300 ECTS	30	22	8
11.	MAGISTRI	6	2	4
12.	DOKTORI NAUKA	0	0	0
UKUPNO		5.900	2.931	2.969

²⁶ Godišnji izvještaj JU Zavod za zapošljavanje (Biro)-Filijala Prijedor 2017. godina

²⁷ Godišnji izvještaj JU Zavod za zapošljavanje (Biro)- Filijala Prijedor 2018. godina

Biro Prijedor je u saradnji sa Agencijom za ekonomski razvoj – Preda PD izvršila anketiranje poslovnih subjekata, u namjeri procjene potreba tržišta rada. Na području grada poslodavci su izrazili potrebu za zanatskim zanimanjima u obradi drveta, metala, kamena, tekstila I drugo.

Zanimanja koja preovladavaju kod zaposlenih u ovom periodu su najčešće KV majstori metalske struke, te pomoćni radnici, radnici u tekstilnoj industriji, znatan broj zaposlenih je SSS i to u oblasti ugostiteljstva, zdravstva, tekstilne industrije, te metalske i drvene industrije. Međutim ono što je predstavlja problem prilikom posredovanja jeste starosna struktura zanatskih zanimanja, broj lica koja posjeduju kvalifikacije sa upotrebljivim znanjima iz navedenih oblasti je zanemariv. Mladi koji se nalaze na evidenciji često nisu zainteresovani, ne posjeduju znanja i vještine s jedne strane, dok s druge strane prisutan je rad na crno kao i minimalne naknade od strane poslodavaca uz rad od preko 60 sati sedmično.

Tabela 3. *Starosna struktura nezaposlenih lica u Prijedoru na dan 31.12.2018.*²⁸

Starosna Struktura	31.12.2018. UKUPNO	Polna struktura	
		Žene	Muškarci
Od 15 – 18 godina	4	2	2
Od 18 – 20 godina	73	20	53
Od 20 – 24 godina	803	384	419
Od 24 – 27 godina	520	273	247
Od 27 – 30 godina	513	260	253
Od 30 – 35 godina	782	434	348
Od 35 – 40 godina	734	366	368
Od 40 – 45 godina	828	397	431
Od 45 – 50 godina	762	400	362
Od 50 – 55 godina	574	286	288
Od 55 – 60 godina	256	93	163
Od 60 – 65 godina	51	16	35
UKUPNO	5.900	2.931	2.969

4.2. Obrazovni sistem u Prijedoru

Republika Srpska se suočava s problemima neadekvatnog obrazovanja. Naime, česta je pojava da obrazovni sistem apsolutno ne pruža dovoljna znanja koja bi mogla biti upotrebljena na tržištu. Tržiše rada zahtjeva da radna snaga bude prilagodljiva i spremna na nove trendove. Suficit radne snage, ne

²⁸ Godišnji izvještaj JU Zavod za zapošljavanje (Biro) -Filijala Prijedor 2018. godina

postojanje održive privrede i proizvodnje su elementi dugoročne nezaposlenosti i stvaranja sivog tržišta rada .

Zbog negativnih posljedica koje proizvodi i na društvenom i na individualnom planu, izrada efektivne politike zapošljavanja i rješavanje nezaposlenosti je stalno u fokusu pažnje svih činilaca razvoja - državnih i međunarodnih. Kako se nezaposlenost u savremenom svijetu javlja u velikim razmjerama i kako pogađa milione ljudi u razvijenim i nerazvijenim zemljama svijeta, riječ je o složenom socijalnom problemu koji ima tendenciju rasta i spada u red najaktuelnih svjetskih problema.

Na području grada Prijedora postoji razvijen obrazovni sistem koji se sastoji iz: predškolskog obrazovanja; osnovnih škola; srednjih stručnih škola, gimnazije i muzičke škole; visokih stručnih škola i fakulteta.

U okviru ove analize obrat ćemo pažnju na srednje obrazovanje. Najveći broj lica koji ostaje u Prijedoru i prijavljuje se na evidenciju biroa su lica iz srednjih stručnih škola.

Važno je napomenuti da u poslednjih par godina uspostavljena odlična saradnja unutar lokalnog partnerstva između Škola, Zavoda za zapošljavanje, Grada i drugih relevantnih institucija, a u cilju kreiranja efektivne upisne politike. 2014.godine formiran je Savjet za obrazovanje i zapošljavanje grada, cilj ovog savjetodavnog tijela je jačanje veza između obrazovnih institucija, realnog sektora i tržišta rada.

Najvažnija aktivnost ovog tijela jeste kreiranje upisne politike za srednje škole na području grada Prijedor. U razvoj upisne politike su aktivno uključeni i predstavnici poslodavaca s područja grada.

Obrazovni sistem se suočava sa mnogim izazovima od nedostatka materijalnih i tehničkih uslova za izvođenje kvalitetne nastave, smanjenja broja učenika, smanjena motivacija profesora i učenika i sl. Neadekvatni nastavni planovi i programi i neusklađenost sa potrebama tržišta rada dovode do akumulacije određenih zanimanja na berzi rada, dok se istovremeno zanimanja koja su neophodna privredi ne školuju ili kroz nastavni proces se ne usvajaju znanja i vještine koje su odmah upotrebljive u procesu rada.

U stručnim školama vrlo je mali fond praktične nastave, a i već postojeći fond se slabo kontroliše od strane nastavnika. Čest je slučaj da učenici na praksi najmanje usvajaju znanja i vještine koja su neophodna za zanimanja. Privrednici kod kojih je organizovana praksa često nemaju ljudskih i tehničkih resursa da provedu praktičnu nastavu od početka. Takođe, treba istaći da kroz obrazovni sistem privrednici često nisu motivisani da učestvuju u realizaciji praktične nastave.

U školskoj 2017/18. godini u srednjim školama na području grada Prijedora bilo je **2.536** učenika.

Tabela 4. Rekapitulacija broja učenika po školama²⁹

r.b.	Naziv škole	I razred	II razred	III razred	IV razred	Ukupno
1	Poljoprivredno-prehrambena škola	94	119	108	68	389
2	Srednjoškolski centar Prijedor	95	113	126	109	443
3	Mašinska škola	101	120	134	89	444
4	Ugostiteljsko-ekonomska škola	97	110	115	86	408
5	Elektrotehnička škola	100	129	121	69	419
6	Gimnazija „Sveti Sava“	69	88	107	95	359
7	Muzička škola „Savo Balaban“	14	11	11	11	47
8	JU „Centar Sunce“	6	10	11	0	27
UKUPNO:		576	700	733	527	2536

Treba napomenuti da su se u školskoj 2017/2018. godini učenici školovali za 43 zanimanja i da je ukupan broj učenika smanjen za 70 u odnosu na predhodnu školsku godinu. Od 44 zanimanja njih 31 ili 83% su četvorog stepena a 13 ili 17% zanimanja su trećeg stepena i raspoređeni su u različitim školama, kako to možemo vidjeti u Tabelama 5. i 6.

Tabela 5. Broj učenika trećeg stepena obrazovanja

r.b.	Naziv škole	III STEPEN		
		Broj zanimanja	Broj odjeljenja	Broj učenika
1	Poljoprivredno-prehrambena škola	2	2	45
2	Srednjoškolski centar Prijedor	1	1	23
3	Mašinska škola	3	5	134
4	Ugostiteljsko-ekonomska škola	2	3	71
5	Elektrotehnička škola	2	5	121
6	Gimnazija „Sveti Sava“	0	0	0
7	Muzička škola „Savo Balaban“	0	0	0
8	JU „Centar Sunce“	3	5	27
UKUPNO:		13	21	421

²⁹ Analiza predškolskog, osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja u gradu Prijedor u školskoj 2017/2018 godini

Tabela 6. Broj učenika četvrtog stepena³⁰

R.b.	Naziv škole	IV STEPEN		
		Broj zanimanja	Broj odjeljenja	Broj učenika
1	Poljoprivredno-prehrambena škola	4	15	344
2	Srednjoškolski centar Prijedor	6	17	420
3	Mašinska škola	7	12	310
4	Ugostiteljsko-ekonomska škola	5	15	337
5	Elektrotehnička škola	5	12	298
6	Gimnazija „Sveti Sava“	2	16	359
7	Muzička škola „Savo Balaban“	2	4	47
8	JU „Centar Sunce“	0	0	0
UKUPNO:		31	91	2115

Ovdje ćemo ukazati na još jedan problem koji vezan razvoj i kvalitet srednjoškolskog obrazovanja. Naime, obrazovni sistem u Republici Srpskoj postepeno se suočava sa problemom odliva nastavnog kadra. U Prijedoru još uvijek taj trend nije primjećen, ali je važno preventivno djelovati kroz stimulativne mjere, fleksibilne nastavne programe, bolje materijalne i tehničke uslove za izvođenje nastavnog procesa.

Ukupan broj zaposlenih u predškolskom, osnovnom i srednjoškolskom obrazovanju grada Prijedora je 1.238 lica. Prvi pokazatelj koji se uočava u analiziranju osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja jeste smanjenje ukupnog broja učenika. Zbog ovih negativnih pokazatelja u Prijedoru, postoji opasnost od većeg smanjenja broja učenika u razredima, smanjenja broja upisanih razreda i u najgorem slučaju smanjenja broja obrazovnih profila u srednjim školama. Zbog toga je bitno dobro isplanirati upisnu politiku kako bi se u slučaju smanjenja broja obrazovnih profila, školovali profili u skladu sa zahtjevima tržišta rada.

4.3. SWOT Analiza stanja

Na osnovu prethodno iznete kratke analize stanja nezaposlenosti i obrazovanja u opštini Prijedor, te njihovog uticaja na ekonomski razvoj grada, uradićemo SWOT analizu kako bismo utvrdili koje su mogućnosti i šanse za dalji, održivi razvoj grada i opštine Prijedor a koje su to prepreke i slabosti,

³⁰ Analiza predškolskog, osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja u gradu Prijedor u školskoj 2017/2018 godini

koje treba otklanjati u narednom periodu. Ako poredimo parametre razvoja i prepreka razvoju (Tabela 7.) vidimo da sadašnje “snage” nisu velike a da su “prilike” u direktnoj zavisnosti od pružanja raznovrsnih servisa od strane lokalnih institucija u Prijedoru. Među “slabostima” i “prijetnjama”, vidimo da dominira zastarjelo srednjoškolsko obrazovanje, nedostatak ozbiljnijih ekonomskih i socijalnih reformi, migraciona (posebno emigracija) kretanja, koja odvođe i ono malo kvalifikovane i vrijedne radne snage kao i nedostatak finasijskih sredstava za pokretanje preduzetništva, poslovnih poduhvata i inovacija u ekonomskom i socijalnom prostoru.

Tabela 7. SWOT analiza parametara za razvoj opštine Prijedor.

SNAGA	SLABOST
▪ Postojanje obrazovnih institucija ▪ Lokalno partnerstvo- Savjet za obrazovanje i zapošljavanje ▪ Aktivne mjere Zavoda za zapošljavanje ▪ Aktivne mjere Grada Prijedor ▪ Prepoznavanje problema unutar tržišta rada i srednjeg stručnog obrazovanja ▪ Strategije za ublažavanje posljedica nezaposlenosti	• Nedovoljno razvijeno tržište • Nefleksibilni nastavni planovi i programi • Migracija kvalifikovane radne snage • Sporo usvajanje reformskih rješenja • Nedovoljna materijalna sredstva za programe obrazovanja • Apatija i nezainteresovanost radne snage • Nepovjerenje u institucije
PRILIKE	PRIJETNJE
▪ Razvijanje strateških dokumenata i razvojnih programa o zapošljavanju ▪ Usvajanje pozitivnih praksi iz EU ▪ Usvajanje fleksibilnih nastavnih planova i programa ▪ Dodatna edukacija nastavnog osoblja ▪ Povećanje ulaganja u redovan process obrazovanja ▪ Ulaganje u obrazovanje odraslih (prekvalifikacija, dokvalifikacija i obuka) ▪ Ulaganje u pokretanje prvog biznisa	• Ne postojanje dovoljno razumjevanja na višim instancama odlučivanja • Nedostatak finansijskih sredstava • Nedostatak adekvatnih stručnjaka za oblast obrazovanja • Migracije stanovništva • Odliv mozgova • Politička i ekonomska nestabilnost

Zaključak

U svim lokalnim zajednicama u Republici Srpskoj postoje mnogi izazovi sa kojima se građani i institucije susreću. Nezaposlenost sa sobom donosi čitav niz drugih problema, individualna i opšta apatija, različita devijantna ponašanja, kriminal, osjećaj bespomoćnosti, nedostatak inovacija i investicija, kao i izražene migracije kvalifikovane radne snage.

Veća privredna aktivnost bi povećala privredni i ekonomski rast, povećala bi se potrošnja, društvo bi razvijalo osjećaj za nove vrijednosti, veći životni standard bi omogućio pristojan život svakog pojedinca, te bi se migracije mladih i sposobnih ljudi postepeno umanjivale. Međutim, veća privredna aktivnost nije moguća sa visokim stepenom nezaposlenosti, nedovoljnim tehnološkim razvojem i slabim obrazovanjem.

Analizom obrazovnog sistema i tržišta rada došli smo do zaključka da je potrebna integracija svih važnih faktora u gradu i lokalnoj zajednici, koja bi se usmjerila na davanje konkretnih prijedloga za konkretne probleme. Umrežena zajednica i povezani ljudi čine mrežu korisnih informacija, pogotovo ako su fokusirani na isti cilj, a to je bolja i stabilnija budućnost njihovog grada. Na kraju, možemo konstatovati da velika nezaposlenost, slabo srednjoškolsko obrazovanje, predstavljaju dva ključna faktora za nisku privrednu aktivnost i ukupan ekonomski razvoj grada Prijedora.

Literatura

- Analiza politika zapošljavanja u Bosni i Hercegovini - N A C R T - Sarajevo, juni 2013. godine CCI.
- Analiza predškolskog, osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja u gradu Prijedor u školskoj 2017/2018 godini.
- Böhnke, Petra. *Nothing left to lose? Poverty and social exclusion in comparison. Empirical evidence on Germany*. WZB Discussion Paper. No. FS III 01-402, Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB), Berlin, 2001. (Google Scholar).
- Bošnjak, Mirko. "Restrukturiranje preduzeća u Republici Srpskoj, rezultati i perspektive". *Anali poslovne ekonomije*, br. 12, 2015. str. 56-70.
- Cohen, Michael. "The Hypothesis of Urban Convergence" in M. Cohen et al., *Preparing for the Urban Future*. Woodrow Wilson Center Press, Washington, D.C., 1996. pp. 25-37.

- Duncan Gallie (Ed.), *Resisting Marginalization: Unemployment Experience and Social Policy in the European Union*, Oxford: Oxford University Press, 2004. p.7.
- Defilippis, James, Robert Fisher, Eric Shragge. *Contesting Community: The Limits and Potential of Local Organizing*, Piscataway, NJ.: Rutgers University Press, 2010. p. 16.
- Dean Hartley, "Poverty and social exclusion". In: Platt, Lucinda and Dean, Hartley, (eds.) *Social Advantage and Disadvantage*. Oxford, UK: Oxford University Press, 2016. pp. 3-24. ISBN 9780198737070 (Google Scholar).
- Divjak, Boris i Aleksandra Martinović (Уред.), *Privatizacija državnog kapitala u Bosni i Hercegovini*, Banja Luka: Transparency International BiH, 2009.
- Freire, Mila & Mario Polèse. *Connecting Cities with Macroeconomic Concerns: The Missing Link: Do Local Public Services Matter? a Case Study of Five Cities*. Washington, DC: World Bank, 2003.
- Godišnji izvještaj JU Zavod za zapošljavanje RS-filijala Prijedor 2017
- Godišnji izvještaj JU Zavod za zapošljavanje -Filijala Prijedor 2018.godina
- Järvinen Tero & Markku Vanttaja. "Young People, Education and Work: Trends and Changes in Finland in the 1990s", *Journal of Youth Studies*, Vol. 4, No. 2. Pp.195-207. (Google Scholar).
- Kastels, Manuel. *Uspon umreženog društva*, Beograd: Službeni glasnik, 2018. str. 36-44 i 535-596.
- Kieselbach, Thomas. "Psychology of Unemployment and Social Exclusion: Youth Unemployment and the Risk of Social Exclusion". in: Duncan Gallie, *Resisting Marginalization: Unemployment Experience and Social Policy in the European Union*. Oxford: Oxford University Press, 2004. pp. 54-80.
- Kronauer, Martin. "Social Exclusion" and "Underclass"—New concepts for the analysis of poverty'. in H.-J. Andreß (ed.) *Empirical Poverty Research in Comparative Perspective*. Aldershot: Ashgate. 1998.
- Mujanović, Erol. *Nezaposlenost mladih u Bosni i Hercegovini, trenutna situacija, izazovi i preporuke*. Sarajevo: Friedrich Elbert Fondacija, 2013.
- "Preventing unemployment and underemployment from becoming structural", O E C D, Paris. *Report prepared for the G20 Labour and Employment Ministerial Meeting Melbourne*, Australia, 10-11 September 2014;
- Petrus A Brynard, "The Implementation of Unemployment Policies in South Africa", *School of Public Administration and Management University of Pretoria*. Vol. 4 No. 2. September 2011. (Academia.edu).
- Pregled politika zapošljavanja u BiH – Međunarodni ured za rad i Savjet Evrope, Sarajevo 2007-2008
- Sawhill, Isabel and Quentin Karpilow. *Strategies for Assisting Low-Income Families*. Center on Children&Families at Brookligns. June 28, 2013. (Google Scholar).

Siyal, Ghamz-e-Ali Adeel Ahmed, Khalid Zaman, Arshad Aziz, "The long run effects between unemployment and economic growth in selected SAARC countries", *The Economic Research Guardian* – Vol. 3(2)2013. (Google Scholar).

Wayne Vroman; Vera Brusentsev, *Unemployment Compensation throughout the World: A Comparative Analysis*, Kalamazoo, MI: W.E. Upjohn Institute for Employment Research, 2005. p.9. (Questia.com)

Internet izvori

www.zzzrs.net

www.ilo.org

<http://www.prijedorgrad.org>

<https://ec.europa.eu/eurostat>